

Patron

informace přátel drobných památek Jizerských hor

Křížová cesta - Harcov

OBSAH VYDÁNÍ PATRON 4/2011

Hřebenový buk	2	Feixův kříž	11
Údržba památky Tomáše Boka	2	Karl Decker - slavný rodák	12
Bělochův kříž	4	Mackova mohyla v novém	14
Obnovená památka na Staré poutní cestě	5	Pamětihodnosti města Lubaň	15
Poznávací výlet po Ludvíkově	6	Tři plus jedna pověst ze severních svahů hor	20
Poznávací výlet po Novém Městě p. Smrkem	7	Společenská rubrika	24
Vycházka k radioaktivním pramenům	9	Pozvánka na výlet	24
Zajímavý objev	10	Za severní hranici III.	25

Hřebenový buk

Na jedné z pravidelných čtvrtěčních schůzek v roce 2010 jsme se dozvěděli, že zmizel kříž na „Hřebenovém buku“, který v roce 1995 zhotovil Eduard Švajda. Obnovení památky bylo v plánu činnosti zařazeno na letošní rok. Na jarní členské schůzi jsem Eduarda Švajdu požádal, zda by se tohoto úkolu ujal, což slíbil. Iniciativně dokonce vyrobil dvojí provedení památky, za což mu patří dík. Já jsem potom provedl menší úpravy, zcela v duchu původního návrhu, byly vyměněny dřevěné a plastové části za kovové, zhotovena stříška a vše bylo ošetřeno nátěrem.

Herbert Endler zajistil skládací žebřík, který zapůjčil Ronald Novák a ve čtvrtek 9. června 2011 jsme kříž společně s Milanem Poláčkem a Láďou Řezáčem na buk připevnili. Při zpáteční cestě jsme se zastavili u důlní jámy, kde se těžil živec, potom jsme navštívili pomníček Pavlíny Löffelmanové v Oldřichově v Hájích, kde jsme zjistili, že chybí destička s iniciálami (později mi na telefonický dotaz Zdeněk Bláha odpověděl, že destičku sám odmontoval pro chybně uvedené datum).

Na závěr bych novému kříži na Hřebenovém buku popřál, aby co nejdéle odolával rozmarům počasí a špatným lidem.

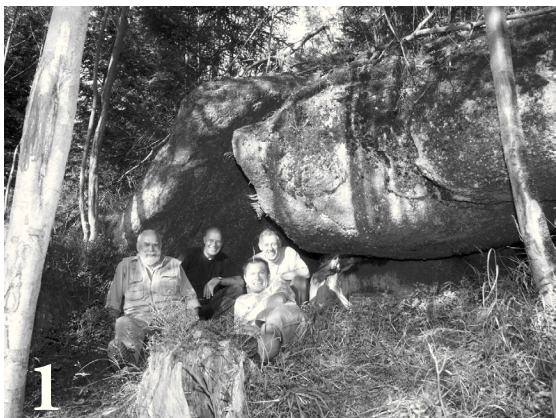
Pro časopis Patron zaslal: Jiří Herčík

Údržba památky Tomáše Boka

Ve čtvrtek 15. září odpoledne jsem se s pány Herčíkem, Menzelem a Řezáčem vydal realizovat tuto akci, která musela být před časem pro nepřízeň počasí odložena. Zprvu jsme stoupali k památce Tomáše Boka poměrně neschůdným, bezcestným terénem na pravém břehu bezejmenného potůčku, který stéká z jihozápadního svahu Milíře. Tam Láďa Řezáč díky svému handicapu začal zaostávat, já jsem se rozhodl zůstat

s ním a mít „předsunutou hlídku H+M“ na dohled. Dlouho jsem to ale nevydržel; jak jsme se blížili na místo samé, popadla i mne ona hledačská vášeň, jistě známá každému pomníkáři, a vyrazil jsem také pátrat ve změti skal a jeřábovo-březové mlaziny. Asi po patnácti minutách bezvýsledného lopotění nás tři se ozval Láďa, který teprve dorazil, ale šel prakticky najisto: „Mám ho.“ O chvíli později - to už pan Herčík pracoval na renovaci Bokovy tabulky - jsem si nemohl nevzpomenout na slova klasika: všeliký spěch a kvalitování toliko pro hovada dobrý jest!

Když pan Menzel odstranil pár náletových kmínků, čekali jsme, až podvečerní slunce osvětlí celou památku a my budeme moci udělat pár pěkných snímků (obr. č. 1 a 2). Pohledem k obloze, na jejímž západním konci se rýsoval velký oblak, nám ale po chvíli bylo jasné, že se nedočkáme. Proto padlo rozhodnutí přesunout se ještě ke Gackovu pomníku, aby na něj pan Herčík připevnil dosud chybějící trn (obr. č. 3 a 4). S přicházejícím večerem se začalo dost citelně ochlazovat, kolem Kateřinské, Uhlířské i Kristiánovské cesty parkovala spousta aut lovců, neklamný to příznak nastupující jely.

Ještě jsme se stihli podívat, jak skvěle pan Menzel opravil nápisy na náhrobcích kristiánovského hřbitova a jaký pěkný kříž osadil pan Ulbrich na místě kaple, která bývala součástí Panského domu u tamější sklárny. Také jsme si všimli, že oba Gahlerovy kříže by si možná zasloužily nový nátěr. A úplně naposledy jsem svůj vůz, o němž Láda Ř. vtipně poznamenal, že už je vlastně pro Patron vozem služebním, zastavil u kamene Jardy Plemeníka. V tu chvíli ale šero postoupilo natolik, že fotografovat prakticky nemělo smysl; nezbývalo, než s pocitem dobře vykonané práce a pěkně prožitého odpoledne vyrazit k domovu.

V Jablonci nad Nisou, 18. 09. 2011, Milan Poláček

Bělochův kříž

Kříž, který vám chci představit, najdete asi takto: Z Raspenavy, od restaurace Na Křížovatce, se vydáte Novoměstskou silnicí směrem ke Königovu kříži. V pravotočivé zatáčce, kde se po pravé straně nachází motokrosařská dráha, visí na stromě křížek Huga Ramse. Asi padesát metrů za ním uvidíte polní nezpevněnou cestu odbočující ze silnice vlevo, a po ní se vydáte. Překonáte říčku Lomnici a před vámi bude zalesněná stráň, nad níž se rozprostírá pole. Na hraně této stráni, na okraji pole, uvidíte po levé straně posed. Ten je zvláštní tím, že má dvě patra. Místní myslivci ho proto nazývají panelák. Křížek se nachází asi 50-80 metrů za tímto posedem, jen ne nahoře, ale dole pod strání na dně rokle. V těchto místech byl se svými kamarády připravovat palivové dřevo Zdeněk Běloch z Raspenavy. Pochvilí práce se mu z ničeho nic udělalo nevolno, snad srdeční slabost. Vše šlo příliš rychle. I přes rychlou pomoc přítomných kamarádů, se ho však k životu již přivést nepodařilo. Stalo se tak 22. března 2005. Bylo mu necelých 53 let. Křížek mu postavili pravděpodobně kamarádi trempové (obr. č. 1 a2). Jak si ho pamatují, byl to tremp tělem i duší, který miloval přírodu a vše co k ní patří.

Pro časopis Patron zaslal: Jiří Pavelka

Obnovená památka na Staré poutní cestě

...a cesta nás přivede dál až k mostku přes řečiště Štolpichu, u kterého bylo zasazeno několik mladých lip – stromů milénia, v jejichž středu stojí blok kamene. Původní boží muka, která se však časem a zanedbáním změnila v nic neříkající torzo, sloužící dnes jako patník pro turistické značení.

Těmito slovy popisuje Jan Heinzl v roce 2004, v časopise Krkonoše a Jizerské hory, stav jednoho ze zastavení na Staré poutní cestě, vedoucí z Oldřichova v Hájích do Hejnic. V té době bylo již mnoho zastavení zrekonstruovaných, zdaleka však ne všechny. Místo, o kterém se pan Heinzl ve svém článku zmiňuje, se rekonstrukce dočkalo v letech 2010 – 2011. V neděli 1. května 2011, ve 14:00 hodin, byla tato obnovená památka slavnostně odhalena a vysvěcena raspenavským páterem Jackem Wszolou a věnována památce zesnulého raspenavského faráře R. D. Doc. PhDr. Ing. Miloše Rabana ThDr. (*20. 6. 1948 - +7. 1. 2011).

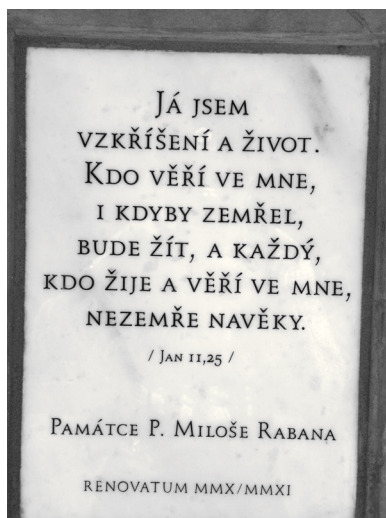
JÁ JSEM
VZKŘÍŠENÍ A ŽIVOT,
KDO VĚŘÍ VE MNE,
I KDYBY ZEMŘEL,
BUDE ŽÍT, A KAŽDÝ,
KDO ŽIJE A VĚŘÍ VE MNE,
NEZEMŘE NAVĚKY

/JAN II,25/

PAMÁTCE P. MILOŠE RABANA

RENOVATUM MMX/MMXI

KŘÍŽ WILHELMA BLUMRICHA
WILHELM BLUMRICH KREUZ

Poznávací výlet po Ludvíkově

Dne 1. října 2011 po prohlídce radioaktivních pramenů pod Andělským vrchem přejíždíme auty do Ludvíkova ke kostelu sv. Petra a Pavla. Zde začíná prohlídka památek Ludvíkova s průvodcem RNDr. Václavem Timou. Začínáme prohlídkou hřbitova s kapličkou. Potom jdeme ke kříži před kostelem, k usedlosti čp. 28, kde je na dvoře několik památných stromů. U vrátek do dvora je sloupek z božích muk, kde býval obrázek sv. Josefa. Dále jdeme k bývalému hospodářství čp. 26, kde v zahradě stojí památná Horáková lípa a v ní zarostlý křížek. Potom přejíždíme na silnici k Raspenavě, kde je vlevo

kostel sv. Petra a Pavla

© Řez

kříž Antona Neumanna

© Řez

boží muka tzv. Dolní kaplička

© Řez

na pastvině pod lípami křížek „Müllerkarl-kreuz“. Potom popojíždíme asi 300 m směr Raspenava na odbočku bývalé cesty do Přebytku, kde jsou sloupcová boží muka, tzv. Dolní kaplička a o 200 m výš po cestě je podstavec s čitelným nápisem Anton Neuman 1881. Dále přejíždíme na silnici k Přebytku, kde je Pachtýřův a Gottlobův kříž. Potom jdeme ještě na Ludvíkovský vrch 481 m, kde nám pan Preisser vypráví a ukazuje, kde co se nalézá.

Více v brožůrce „Osud krajiny v křížích a božích mukách, Ludvíkov pod Smrkem jako příklad“, k dostání v muzeu Nového Města pod Smrkem.

Pro časopis Patron zaslal: Ládla Řezáč

Gottlobův kříž

© Řez

Poznávací výlet po Novém Městě p. Smrkem

Dne 24. září 2011 pořádal spolek Patron společný poznávací výlet po památkách v Novém Městě a Ludvíkově. Sešli jsme se v 9,30 hodin na náměstí v Novém Městě za účasti 24 osob a 1 psa. Jako průvodce nás provázel RNDr. Václav Tima.

Začínáme u kostela sv. Kateřiny, kde nám odborný výklad přednesl farář Jacek Wszola (čti Všola). Mohli jsme vystoupat na věž kostela a byla nám umožněna i prohlídka staré fary. Potom jdeme k Menzelovu pomníku za kostelem, ke křížku na Jindřichovické ulici u odbočky polní cesty na Mazlovku, ke křížku na Celní ulici, na hřbitov, kde je výstavná hrobka rodiny Klingerů, majitelů textilní továrny. V rohu hřbitova je mnohem menší hrobka rodiny Mazelů, vlastníků bývalé porcelánky a před hřbitovem památník Umučených v době okupace 1939-1945.

Resselova kaplička

Mazelův kříž na Jindřichovické ulici

kříž na Celní ulici

Neumannův kříž

Dále se vracíme po silnici na cestu podél toku Lomnice a jdeme proti toku k bývalé brusírně pil. Na kraji lesa si prohlédneme Schwertnerův kříž, opravený v roce 2009. Pokračujeme Slezskou poutní cestou, kde byla Liščí farma a Pechova hájovna, na rozcestí U spálené hospody se občerstvujeme. Po malé přestávce pokračujeme k bývalému skokanskému můstku a rytině myslivce na kmenu buku. Vracíme se na Horní ludvíkovskou cestu na místo pod vodojemem, kde stál kříž pod lípami v louce. Další památka je Neumannův kříž, potom kamenný most z roku 1881 v Ludvíkově a Resselova kaplička. Při zpáteční cestě po silnici do Nového Města p.S. , se zastavujeme u Schäferova kříže, který byl objeven L.Řezáčem v roce 2002. Celá trasa byla 9 km.

Láďa Řezáč

kostel sv. Kateřiny

Schwertnerův kříž

Menzelův kříž

Klingerovo mauzoleum

farma

Vycházka k radioaktivním pramenům

Podle plánu činnosti spolku jsme se 1. 10. 2011 šli u radioaktivních pramenů, u Nového Města pod Smrkem. Bylo nás celkem asi 20, žel členů Patrona jenom 5. Po dlouhém, odborném, geologickém výkladu pana Goliáše, jsme postupně navštívili oba prameny, tedy: Rafaela a Michaela a bahenní jezírko Samuel (obr. č. 1, 2 a 3). Ne náhodou nesou pojmenování po andělech, nacházejí se v oblasti Andělského vrchu.

I tady následoval krátký výklad, „otázky a odpovědi“ – a samozřejmě „ochutnávka“. Žel, na bahenní koupel nanášel odvahu žádný z účastníků ani žádná z účastnic.

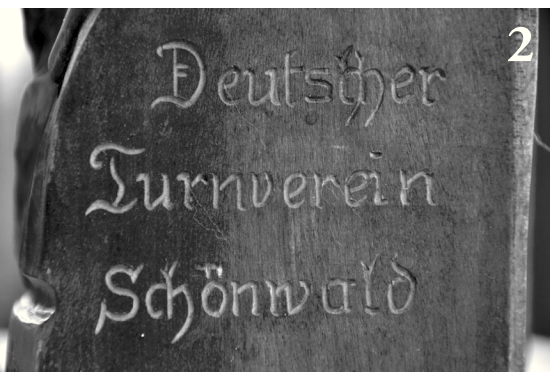
Pak jsme nechali pražské geology v klidu pracovat a my jsme pokračovali v poznávání místních památek. Ale o tom je už jiný příspěvek.

Pro časopis Patron zaslal: Ruda Makel

Zajímavý objev

Když se řekne Friedrich Ludwig Jahn, tak většina z nás ví, o koho jde. Téměř v každé vesnici, kde mají hřiště, je vztyčen balvan s výklenkem, ale tabulka není ani na jednom. Jak vlastně tento člověk vypadal? Možná někteří z vás jeho obrazy viděli, nebo ho dokonce vlastní. Já osobně jsem však donedávna jeho podobu neznal. Až do jednoho podzimního dne, kdy jsme s kamarádem projížděli obcí Krásný Les a on mně zavedl do jednoho stavení, kde mají jeho známí chalupu. Starý hrázděný dům, prý bývalá rychta, kde dříve žila rodina Blumrichova. V chalupě je stále zachován duch minulosti, ve světnici nízká pec s příkládáním z chodby, časem zašlé sloupové klenby v bývalém chlévě, dokonce

i nábytek je původní, jakoby dřívější majitelé odešli teprve včera. Na jedné z polic jsem zahlédl dřevěnou bustu průkopníka tělesné výchovy, Friedricha Ludwiga Jahna, která patřila místnímu spolku „Turnverein“ v Krásném Lese (obr. č. 1 a 2). Paní, jíž stavení patří, byla velmi ochotná a tuto sošku mi zapůjčila, abych si ji mohl vyfotografovat. Musel jsem si trochu pospíšet, jelikož paní už je v letech a na opravu starého domu již nemá sil, ani dostatek peněz. Rozhodla se tedy, že dům nabídne k prodeji a právě tuto sošku si odveze do bytu, kamsi do města. Busta se původně nacházela v domě čp. 35 (obr. č. 3), ten už ale nestojí. V této chalupě, kam byla později přenesena, už spočívá také několik desetiletí.

Dobová fotografie: Osobní archiv Vlastimila Kubíka

*Pro časopis Patron zpracoval a nafotil:
Jiří Pavelka*

Feixův kříž

Dne 18. září 2011 se v sedle pod Kynastem konala malá slavnost. Proběhlo zde slavnostní odhalení a vysvěcení nově opraveného Feixova kříže. Kříž vysvětil bývalý smržovský farář, pan I. C. LIC. Michal Podzimek Th.D. O historii tohoto místa promluvil Ing. Jaroslav Lubas a k obnově kříže pan Milan Fiala, starosta Nové Vsi. Během akce zazpívalo příležitostné pěvecké sdružení pod vedením Magdy Holé. Celou akci slovem provázel pan Radek Kiesewetter. Obnova této památky se připravovala tři roky a je výsledkem práce „Novoveského okrašlovacího spolku“. Ruku k dílu přiložili členové i nečlenové sdružení a odpracovali zde přes 200 hodin. Nesmíme také zapomenout na další účastníky, bez kterých by se tato obnova neobešla. Jsou to manželé Šťastní – původní majitelé pozemku, pan Dvořák – kamenosochař, pan Nikendey – restaurátor kovů, pan Krčmář – pracovník NPÚ, paní Machková – pracovníce MÚ v Jablonci a mnoho dalších. Všem zúčastněným patří veliké poděkování. Po skončení akce následovalo focení všech účastníků, podpis na pamětní list a malé pohoštění včetně dobré kořaličky. Za spolek Patron se zúčastnili Láďa Řezáč, Zdeněk Bláha, Olda Lakomý a Zdeněk Buriánek. Počasí vydrželo, i když déšť byl na spadnutí.

Z historie kříže víme, že pochází z roku 1829. Původní podoba byla trochu jiná. Kříž byl ze železa s malovaným plechovým korpusem. Podstavec byl jinak členěný a jeho

původní části byly ponechány na místě, hned vedle nově opraveného kříže. Na podstavci byla kdysi bronzová deska s německým nápisem:

*„Steh still mein lieber Wandermann
denk, was Jesus hat für dich getan.
Betrachte seinen blutigen Schweiss,
dann setze fort deine Reis!“*

*„Stůj tiše můj milý poutníku
vzpomeň, co Ježíš pro tebe učinil.
Povšimni si jeho krvavého potu,
potom pokračuj na své pouti!“*

*„Gestiftet für Ihren Vater, welcher 1824 sanft entschlafen ist,
von den Söhnen Elias und Josef Feix.“*

*„Věnováno otci, který tiše r. 1824 zesnul,
od jeho synů Eliase a Josefa Feixe.“*

Rodina Feixova pocházela z čp. 95, staré dřevěné usedlosti v Podmáslovém koutu (Buttermilhecke). Stavení dosud stojí. V lednu 1928 byl kříž zničen opilými vandaly. O obnovu se tehdy zasloužil Bruno Feix. Během doby kříž utrpěl mnoho šrámů a byl také povalen při pluhování. Tentokrát ho obnovili občané obce. Při obnově památky došlo k pokácení starých jasanů, odstranění pařezů a následně k výsadbě nových stromů. Po poradě s odborníky zde byly vysazeny jeřáby (*Sorbus aucuparia*). Z důvodu blízkého el. vedení, zde nešlo použít stromy s velkou korunou. Feixův kříž je kuturní památkou.

Pro časopis Patron zaslal: Zdeněk Buránek

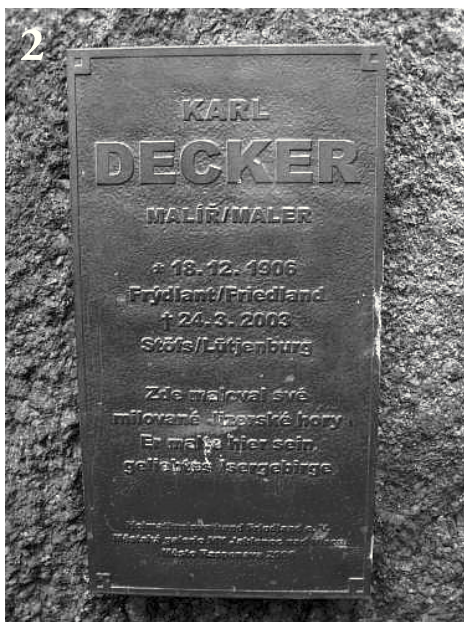
Karl Decker – slavný rodák

Na Staré poutní cestě, nedaleko nově zrekonstruovaného Blumrichova kříže, stojí u cesty kamenný pomníček s pamětní deskou, který byl zřízen jako vzpomínka na malíře Jizerských hor, Karla Deckera (obr. č. 1 a 2). Tento malíř krajinář, který se narodil ve Frýdlantu, zobrazoval ve svých dílech krajinu Jizerských hor v celé své kráse. V osmnácti letech se stal externím žákem Umělecko-průmyslové státní odborné školy v Jablonci nad Nisou. Zde se měl po vyučení u frýdlantské firmy Rolffs vzdělávat jako technický kreslič pro textilní tisk. Místo toho se ale plně věnoval figurální kresbě a malbě u prof. Dominika Brosicka a kreslení podle přírody a leptu u prof. Karla Heidricha. Po jabloneckém studiu ještě vzrostla Deckerova mladistvá touha stát se svobodným umělcem.

Další cesta měla vést na malířskou Akademii v Praze, do ateliéru prof. Franze Thieleho, který též pocházel z Frýdlantu. Karl Decker měl sice dostatek talentu pro studium na pražské Akademii, jeho rodičům ale chyběly prostředky na to, aby mohli syna na studiích vydržovat. Proto si Karl Decker musel na vytoužená studia nejdříve sám vydělat u firmy M. B. Neumann Söhne ve Dvoře Králové jako návrhář a kreslič vzorů. Teprve v roce 1930 se přihlásil ke zkouškám, které úspěšně složil a na vytouženou pražskou Akademii k prof. Thielemu tak mohl nastoupit.

Už v raném mládí byl Karl Decker ovlivněn krajinotvorbou raspenavského malíře Wenzela Franze Jägera (*4. 4. 1861 - +8. 12. 1928). Po Jizerských horách pravidelně putoval s tužkou a kreslícím blokem. Krajinomalbou se zabýval i během studií, třebaže jeho specializací byla figurální kresba a malba. Po studiích se vrátil do rodného kraje a usadil se v Lužci, v domě čp. 323. Zde v jeho ateliéru vznikla většina jeho tvorby z frýdlantského období.

V období II. sv. války, při válečném putování Evropou, se Decker ocitl v ženijním batalionu ve Francii, poté následovala cesta do severního Finska ke břehům Ledového moře. I v krajinách těchto zemí čerpal nápady a inspiraci pro svou další tvorbu. Po válce si musel se svou rodinou hledat nový domov. Nalezli jej ve východním Holštýnsku, na statku Futterkamp nedaleko městečka Lütjeburg, kde v půdních prostorách jedné farmy našel prozatímní útočiště. Kreslením a malováním se snažil vydělávat na obživu své rodiny. V primitivních podmínkách se mu podařilo uspořádat první výstavu maleb ze země dubů, buků a lip v širém prostoru, za kterým se vedle jezer ještě otevíral pohled na moře.

Od roku 1964 žil Karl Decker ve vesnici Stöfs, nedaleko pobřeží Baltského moře. Zde si v podkroví rodinného domku zřídil ateliér s výhledem na východoholštýnskou pahorkatinu i na hochwacherský záliv. V jeho tvorbě dominuje krajinomalba a portréty. Tak jako v mládí procházel Jizerské hory s tužkou a blokem, zde pořizuje akvarelem krajinářské motivy, které svou konečnou podobu olejomalb dostávají v ateliéru. V kraji, kde se Karl Decker v roce 1906 narodil, byl malíř de facto zapomenut. Až v roce 1996, půl století po II. sv. válce, městská galerie MY v Jablonci nad Nisou, uspořádala výstavu Regionální krajinomalba s jeho obrazy. Zároveň s tím časopis Jizerská kóta zveřejnil malířův medailon a reprodukce obrazů s motivy z Jizerských hor. Autoři výstavy mezitím pátrali po datu autorova úmrtí. Odpověď přišla nečekaná – v den vystavení obrazů z frýdlantského období slavil Karl Decker 90. narozeniny. Díky vzájemné korespondenci tak po padesáti letech spatřil fotografie obrazů, které kdysi namaloval. Vzpomínky začaly znovu ožít a naplnily i několik dopisů, které poslední z klasiků jizerskohorské krajinomalby poslal do rodného kraje. Bylo v nich cítit touhu podívat se na sklonku života ještě jednou do milovaných Jizerských hor, ale pokročilý věk už byl příliš velkou překážkou.

Zdroje: Krkonoše a Jizerské hory - články p. Heinzla: „Putování po Staré poutní cestě“ a p. Strnada: „O Karlu Deckerovi“.

Pro časopis Patron zaslal: Hynek Farský

Mackova mohyla v novém

Bylo to na jaře, roku 2010, kdy mně navštívil pan Jiří Sršeň s tím, že si chce objednat dřevěný kříž. Po kratší debatě mi sdělil, že ho má pro svoji sestru, která má pomníček v Jizerských horách nedaleko Lysých skal (Mackova mohyla). Jeho sestra, Marcela Sršňová z Frýdlantu, podlehlá 9. května roku 1990, ve věku 15ti let, zákeřné nemoci. Ve skautském oddílu Junák, který navštěvovala, přišla k přezdívkě „Macek“. V devadesátých letech minulého století tento oddíl zbudoval k uctění její památky, většine z vás již známou, Mackovu mohylu. Pan Sršeň se tedy rozhodl starý, zetlelý kříž nahradit novým a místo tak upravit. Modřínové dřevo nám věnoval pan Jiří Král. O vý-

robu a nátěry, jsem se postaral sám. Původně měl být kříž osazen na místo už loni ke dvacátému výročí dívčina nedobrovolného odchodu ze života. Vše nejprve vážlo na výrobě mosazné tabulky, kterou je kříž osazen. O tom, co nám po okolí napáchala velká voda, není třeba hovořit. Všichni měli plné ruce práce a starosti úplně jiné. Na kříž se tedy ještě rok prášilo. Chvilí u mě v garáži a nějaký čas u pana Sršně ve stodole. Vše bylo dokončeno panem Sršněm až letos zjara. Mohyla s novým křížem je nyní krásně viditelná ze zeleně značené cesty. Kdo toto místo poctí svou návštěvou, může se zapsat do notýsku, který je ukryt pod kamenem v zadní části mohyly.

*Dle informací, doložených panem Jiřím Sršněm, pro časopis Patron zpracoval:
Jiří Pavelka*

Pamětihodnosti města Lubaň

Lubaň je největším městem ležícím při řece Kwise. Podle některých badatelů jeho počátky sahají až do 7. století. Název města pochází z mluvy původního lužicko-srbského obyvatelstva, které poukazovalo na to, že jsou z jednoho plemene se Slovany, žijícími v Srbsku a Dalmácii. Nicméně v Dalmácii leží obec Liuba a v Srbsku Gorlice. Roku 1318 bylo na popud brandenburského markraběte Waldemara, pod jehož správou tehdy Lužice patřila, město obehnané dvěma řadami obranných zdí. Zdi dosahovaly šíře 2,4 m a budovány byly z čediče těženého v blízkých lomech. Zprvu bylo opevnění opatřeno několika baštami, věžemi a čtyřmi hlavními branami. Mikulášskou, Zgorzeleckou, Nowogrodzeckou

a Bratrskou, která stojí dodnes a v přízemí sídlí Městské infocentrum. V 70. tých letech 19. století byly zdi částečně rozebrány. Její zachovalé zbytky můžete dodnes obdivovat v severní části města. Poblíž Bratrské brány v minulosti stál klášter. Františkáni v něm žijící si nechali říkat městští bratři. Odtud také název věže (obr. 1). Cimbuří a horní cihlová část věže byly dostavěny dodatečně v 19. století. Půjďte-li kolem starých hradeb, jistě si povšimnete jiné staré věže. Je to jediný pozůstatek kostela Sv. Trojice ze 13. století, který byl ve své době nejstarší sakrální budovou

v Lubani (obr. 2). Kostel byl v minulosti mnohokrát ničen požáry a úderů blesků. Pílí místních byl však vždy znovu obnoven, po velkém požáru města roku 1760 byl osud svatostánku zpečetěn. Poslední zbytky ruin byly odklizeny roku 1879. Jako němý svědek zde stojí osmiboká věž, zvaná Trojiční. Vedle vchodu je umístěn epitaf Johanna Vinoklena (obr. 3). Základní kámen k nové svatyni, byl položen v prosinci roku 1857 podle projektu zednického mistra Alberta Augustina, nadací sester Magdalenek a katolické církve byla roku 1861 dostavěna nová budova, která svou krásou opanovala okolí (obr. 4). Při kostele je postaven pomník generála Piłsudského a jeho ženy Alexandry (obr. 5). Józef Klemens Piłsudski byl významný

polský státník, který po celý svůj život usiloval o svobodné Polsko. Byl zakladatelem polské armády a v čele státu stál v letech 1926-35. Za parčíkem při Trojiční věži, stojí starobylá budova gymnázia (obr. 6). Začala se stavět roku 1588 nadací branden-

burského kancléře Adriana Albina. Vlevo od portálu z roku 1752, byla na jeho počest roku 1591 umístěna pamětní deska s latinským textem: „Vznešený a slavný pán Adrian Albinus z Lubaně, doktor práv a osvícený vévoda se svou milovanou ženou, paní Annou z Wigandu a pan Johann Georg, kurfiřt braniborský, zasloužili se od základů o tuto školu. Zbudovaná a obnovená ve prospěch vlasti, přátelům, příbuzným a celému potomstvu, svou nejhlubší velkorysostí obnovil roku 1591“. Pod textem, jsou umístěny erby Adriana Albina a Anny Wigand. Roku 1882 prošla budova rozsáhlou rekonstrukcí, po jejíž ukončení byla na pravou stranu portálu vsazena druhá deska s textem – „Tato úsilím obou Albiniů postavená budova, byla brutalitou ohně a meče zcela zničena“. Po tom nešťastném požáru v roce 1760, nastala velká chudoba. Rada města Lubaně, rozhodla budově, která zdobila město a zvyšovala jeho životní styl, vrátit její velikost a krásu. Svým vedením budovu obnovili, spolu s vybavením, roku 1882. Pod textem je umístěn erb města. Jako gymnázium budova sloužila do roku 1893. Při silnici do Nowogrodzce, na komunálním hřbitově, jsou dva památníky. Jeden je věnovaný 150 ti obětem hitlerovského teroru a druhý vedle hřbitovní kaple, je věnován obětem lágrů, deportací a jiných míst nelidského zacházení. Posvěcen byl knězem Janem Lombarskim (obr. 7). Na opačné straně silnice je rozložen starý hřbitov, jehož zakladatelem byl kněz Vojtěch Anter. Za okrouhlou bránou leží v ponurém

přítmí neudržovaného stromoví množství náhrobních kamenů, pokrytých kobercem z břecťanu (obr. 8). Při silnici č. 30 do Zgorzelce, naproti vysokému kříži Milenia

(obr. 9), za posledním domem zástavby čp. 83, je místo, kde byla neposlušným obyvatelům krácena délka jejich života. První šibenice tu stála v roce 1492. V 17. století, musela být pro časté používání mnohokrát opravována. Velkou rekonstrukcí šibenice prošla roku 1765. Na stavbu bylo povoláno velké množství zručných řemeslníků, aby práce byla co nejdříve hotova. Na exekuci čekali tři zloději, kteří byli popraveni 21. 3. 1765, tři dny po dokončení prací. Šibenice byla rozebrána 22. 3. 1824. Vraťme se zpět do starobylého jádra města. Na náměstí stojí věž, zvaná Kramářská. Je to pozůstatek první radnice, kterou pohltit ničivý požár roku 1487. Svůj název věž získala podle obchodů, jimiž byla věž dokola

obestavěna lubaňskými obchodníky a řemeslníky. Soubor budov po válce podlehl požáru a v 80. tých letech 20. století byl podle původního vzoru obnoven. Slavnostní otevření se konalo roku 2004. Při stejné příležitosti byl odhalen milník polsko-saské pošty před Špalíčkem, jak se soubor obchodů nazývá (obr. 10). Původní stanoviště milníku bylo v jiné části města. Snad před budovou banky. V těsném sousedství, byla podle projektu Hanse Lindnera vybudována v letech 1539-41 nová radnice. Věž se začala stavět roku 1544, ale o 10 let později budova vyhořela. Věž byla dokončena s další rekonstrukcí roku 1561. Budovu zdobí dva starobylé portály. V horní části

jednoho z nich je znázorněna bájná postava Merkura s lukem a na druhém jsou umístěny městské znaky. Zkřížené klíče v erbu mají svůj původ z roku 1344 (obr. 11). Jistý samozvanec, který se vydával za braniborského markraběte Waldemara (+ 1319) se svým vojskem tábořil před Lubaní, se záminkou město ovládnout. Měšťané neváhali a spěchali událost sdělit svému pánu, Jindřichu I. Javorskému. Kníže se ihned se svou družinou vydal k Lubani. Měšťané, kteří mu šli naproti, podali knížeti Jindřichovi do rukou klíče od města. Za důvěru a oddanost, kníže město obdaroval erbem se zkříženými klíči. Když se falešný Waldemar dověděl o příjezdu knížete Jindřicha, vzal nohy na ramena a utekl. Ve městě stojí také Solný dům, kde byla skladována sůl a jiné zboží (obr. 12). Z čedičového kamene, byl postaven v letech 1537-39, z nadace městské rady. Svůj účel budova plnila do 19. století, kdy byla přeměněna na městské vězení. V současnosti je dům nevyužit. Nad městskými hradbami stojí další pozoruhodná budova s názvem - „Pod Okrětem“, tedy Pod lodí (obr. 13). Její tvar má připomínat loď, obrácenou kýlem vzhůru. Nad vchodem je zasazena kamenná deska s plastikou staré bitevní lodě. Budova byla postavena na spáleništi, z iniciativy kupce Johanna Gottloba Kirchhoffa, roku 1703. Rod Kirchhoffů byl znám obchodem s plátnem a rovněž se podílel na správě města. Před II. sv. válkou v domě sídlilo regionální muzeum, v roce 1945 byl poničen a posléze znovu opraven. Od roku 1972 sloužil jako internát a v současné době v něm

sídlí finanční úřad. Přestože v Lubani najdete ještě řadu dalších zajímavostí, u tohoto domu Vám popřeji mnoho zážitků.

Zdroj:

Dolina rzeki Kwisy - Waldemar Bena, Andrzej Paczos – Lubań-2000

Historia miasta Lubań - Paul Berkel, Stanisław Tymicz - Typoscript Wrocław-1992

Tajemnice Lubania - Janusz Skowroński-2001

Informační tabule umístěné v terénu.

Obr. č. 3 - wroclaw.hydral.com.pl

Pro časopis Patron zpracoval a nafotil: Jiří Pavelka

Tři plus jedna pověstí ze severních svahů hor

O vzniku Slezského Gryfova (Gryfów Śląski)

Nedaleko Świeradów Zdrój, leží obec s názvem Kotlina, nad níž se vypíná vrch Kotel (Kocioł, Kessel-721 m). V dávných dobách, na vrcholu této hory stál hrad, jenž patřil rytíři Hermannu von Kessel. Když byl rytíř povolán do války proti Maurům, jeho hrad byl obsazen jistým loupeživým rytířem, který hrad vyloupil a zničil. Útok zbojníků přežil rytířův syn, malý Gottschalk. Zachránil ho věrný sluha, který vyvedl chlapce z hradu tajným východem. Odvedl ho do bezpečí k pobožnému poustevníkovi Wolfgangovi, jenž v hlubokých lesích obýval svou poustevnu a staral se o malou lesní kapli, nedaleko dnešní Przecznice. Po několika letech se z malého chlapce stal urostlý mládenec. Tou dobou projížděl po okolí rytíř Kunz von Kahlenberg se svou jedinou dcerou, krásnou Erlindou. Zastavili se i u poustevny a v kapličce. Gottschalk se do Erlindy na první pohled zamiloval. Byl však chudý a dosud neměl žádnou příležitost, aby oplýval slávou. Aby přesvědčil otce své milované k souhlasu ke sňatku,

neměl v srdci dost odvahy. Tak o zásnubách s krásnou Erlindou si mohl nechat jen zdát. Jednoho času, mezi lidmi kolovala strašlivá zvěst. Na nedaleké hoře se usadil strašlivý netvor, napůl orel a napůl lev, s blanitými křídly. Na vysokém dubu si postavil hnízdo. Na okolní osadníky padl velký strach a hrůza. Gryf, tak toho netvora nazývali (u nás je znám pod jménem - „Pták Noh“), pustošil nejen pole, ale napadal pasoucí se ovce, kozy a krávy. Často napadal i lidská obydlí a unášel malé děti. Mnozí se obávali, co se bude

dít, až z hnízda vyvede své potomky. V době tohoto velkého nebezpečí pro okolní kraj, se slezský kníže obrátil na své poddané osadníky a vyzval je - „Kdo dokáže skolit Gryfa a jeho potomstvo, bude náležitě odměněn, jak se patří podle slova knížete“. O výzvě se dověděl i mladý Gottschalk a rozhodl se s Gryfem utkat v boji, získat tak odměnu a snít i milovanou Erlindu. Ukryl se v blízkosti dubu, kde Gryf hnízdil a vyčkával, až se netvor vzdálí. Když se Gryf vznesl a odletěl shánět potravu pro svá mláďata, Gottschalk využil příležitosti a vyšplhal na strom. Zapálil hnízdo a mláďata, která v něm seděla, se v oblacích dýmu udusila a uhořela. Gryf z výšky uviděl stoupající dým z jeho sídla a bleskovou rychlostí se řítit k hnízdu. Velkými křídly chtěl utlumit plameny, ale jak máchal křídly, oheň se ještě více rozhořel a samotnému Gryfovi popálil křídla. Po chvíli se Gryf zřítíl k zemi, kde na něj čekal odvážný Gottschalk. Přemožení těžce raněné a popálené bestie, už mu nedělalo velké potíže. Kníže dodržel slovo a daroval statečnému mládenci rozlehlou část svého území nad řekou Kwisou, od hřebenu hor, až po dnešní město Gryfów Śląski. Jako dědičné sídlo pro mladý knížecí pár, mu kníže přidělil hrad, nazvaný po bájném tvorovi Gryf (obr. 1). Statečný mladík od té doby nesl titul Gottschalk z Gryfu. Město Gryfów Śląski má dodnes v erbu rytíře zápasícího s netvorem (obr. 2).

Proszówka - O vzniku kaple sv. Anny a sv. Leopolda

Na dohled, severně od hradu Gryf, na vršku zvaném Krucza Góra (Havraní hora-721 m) stojí zdáli viditelná kaple, zasvěcená sv. Anně a sv. Leopoldovi (obr. 3). Původní kaple byla postavena roku 1657, ale roku 1779 nebo 1780 vyhořela, když místní obyvatelé o Svatojánské noci na kopci pálili ohně. Nynější stavba byla postavena dle příkazu Jana Nepomuka von Schaffgotsche v letech 1780-81. Co, nebo koho, vlastně přimělo postavit na tomto místě kapli, vypráví následující pověst: Současný majitel hradu Gryf, Christian Leopold von Schaffgotsch, v nedávné době pojal za svou choť hraběnku Annu von Promnitz. Jednoho

krásného letního dne roku 1656 se mladí novomanželé vydali na malou vycházku po okolí. Christian Leopold zavedl svou ženu na vrchol Havraní hory, aby se pokochali panoramatickým pohledem, a také, aby Anna shlédla rozsáhlé majetky svého manžela. Po příjemně strávené chvíli se odebrali zpět k hradu a cestou si Christian Leopold všiml, že na ruce jeho ženy schází snubní prsten. Hledání drahocenné památky však bylo marné. Oba mladí manželé byli ztrátou prstenu hluboce dotčeni. Hraběnkiny obavy byly o to větší, když požádala místní vědmu, starou Hannu, o pomoc. Vědma předpověděla, když se prsten nenajde, rod Schaffgotschů zakrátko vymře. Po uplynutí jednoho roku, snad vnuknutím nové naděje, vydali se oba mladí manželé znovu na Havraní horu. Na vrcholku rozložili koberec, na který se oba pohodlně posadili, aby pojedli, co si s sebou donesli. Vůně dobrého jídla vylákala z úkrytu malou myšku. Ukryla se za trs trávy a zvědavě přihlížela sedícím, zda něco k snědku neutrousí. Náhle si myšky všiml sluha, přiskočil k ní a obratným pohybem malé zvířátko chytil. Mladé paní přišlo myšky líto a sluhu okřikla. Hned ji pustl na svobodu. Kdo ví, možná nám přinese štěstí. Myška rychle využila

příležitosti a v mžiku zmizela v hustém porostu. Po příjemném pikniku, se pomalu všichni začali chystat na cestu k hradu. Po chvíli, mladá paní ke svému údivu, opět spatřila malou myšku, kterou její sluha před chvílí pustil. Myška v šedé tlamičce držela snubní prsten, který před rokem ztratila. Myška prsten položila před udivenou paní a zase zmizela v husté trávě. Srdce obou manželů v tu chvíli opanovala velká radost a pocit úlevy. Christian Leopold von Schaffgotsch nechal na místě zvláštního nálezu ztraceného prstenu postavit kapli, ke cti svého patrona. Ke kapli můžete zvolit cestu, vydáte-li se z Proszówki směrem do Gryfów Śląského. Pod kopcem po pravici uvidíte na sebe naskládané fragmenty z pomníku obětem I. sv. války (obr. 4). U něj

se vydáte po ní cestou doprava a za vrcholem stoupání spatříte v poli malé remízky lesa s patrnou alejí uprostřed a před ním vysoký dřevěný kříž (obr. 5). Je to pozůstatek po starém evangelickém hřbitově. Od něj se dáte doleva vzhůru, kde po chvíli uvidíte kapli (mj. stejný Christian Leopold von Schaffgotsch nechal roku 1665 stavět kapli sv. Vavřince na Sněžce).

Jak vznikly Złotniki Lubańskie

Je tomu již hodně dávno, když se v údolí řeky Kwiszy neleskla hladina Złotnické přehrady a okolní vsi byly teprve v plenkách. Tento příběh se stal v období třicetileté války, když rozsáhlé majetky s hradem Czocha, měl v državách hrabě Christian von Nostitz. Jednou, když hrabě projížděl svými pozemky, zavítal do vsi nedaleko svého sídla a rozhodl se v ní strávit noc. Ves byla položena vysoko nad levým břehem řeky Kwiszy a místo tak nabízelo pěkný výhled. V noci se mu zdál sen, že po jeho levé ruce se leskne hrouda zlata a strom, pod jehož klenbou nocoval, má zlaté listy. Druhý den se nad zvláštním snem zamyslel a považoval ho za dobré znamení. Za nedlouho nechal v hoře, na které se nedávno zastavil kopat a kutat a časem vzniklo malé důlní dílo. Vydolovaného třpytivého nerostu však bylo zanedbatelné množství, a když už hledání zlata bylo marné, byla šachta uzavřena. Na památku zlatého snu, ves získala název Goldentraum (Złotniki Lubańskie) a na erbu byl vyobrazen horník se dvěma kladivky (obr. 6). Mj. při vodách Złotnické přehrady je vybudováno rekreační středisko s množstvím chat, které nese jméno Złoty sen.

Bonus

V některých minulých číslech byly popsány kamenné patníky a sloupky s letopočty, které udávaly vznik cest. Setkáváme se s nimi zejména v polské části

Krkonoš, ale i Jizerských hor, zejména na Kamenickém hřebeni. Jeden takový patník se mi podařilo objevit i v podhůří Jizerek. Pojedete-li od hradu Gryf směrem do Mirska, pod serpentinou silnice, hned zkraje města v části Skarbków, odbočuje zeleně značená cesta doleva. Cesta vede mezi jakési zemědělské budovy a dál ve velmi špatném stavu pokračuje poli. Ke konci je cesta natolik mizerná, že se skoro ztrácí. Kraj lesa lemují řada starých mohutných dubů. Jděte podle nich, až do míst, kde odbočuje cesta směrem do lesa. Po její levé straně stojí malý kámen s letopočtem 1887 (obr. 7).
Zdroj: Dolina rzeki Kwisy - Waldemar Bena, Andrzej Paczos-Lubań 2000

Pro časopis Patron zpracoval a nafotil: Jiří Pavelka

Společenská rubrika

Životní jubileum oslaví

- **v prosinci:**
80 let – Vlasta Firstová, 65 let – Eduard Švajda
- **v lednu 2012:**
50 let – Miroslav Kubišta, 60 let – Ing. Libor Slavík
- **v únoru 2012:**
80 let – Otakar Purm

I dalším, kteří oslaví své narozeniny

- **v prosinci:**
Jiří Antl, Mgr. Michal Bejček
- **v lednu 2012:**
RNDr. Libor Bednařík, Ladislav Brejcha, Petr Kurtin, Jiří Pavelka, Ing. Milan Poláček
- ***v únoru 2012:**
Ing. Markéta Miklasová, Eleonora Pavlisová

Přejeme hodně zdraví, štěstí, spokojenosti a hodně sil do další práce.

POZVÁNKA NA VÝLET

Pozvánka na výlet do Krásného Lesa k orloji

Výlet se koná na Boží hod tj. 25. prosince 2011. Sraz všech zájemců o tuto výpravu je na nádraží ve Frýdlantu v Čechách, odkud je odjezd do Krásného Lesa v 11:08 hodin.

Za severní hranici III.

Z okolí Nowogrodzce na východ od Lubaně

V začátku dalšího pokračování se společně projedeme po okolních vsích města Nowogrodzic. Jako první svou návštěvou poctíme obec Gierałtów, ležící několik kilometrů na západ od Nowogrodzce. Naproti kostelu sv. Antonína stojí hned dva historicky poutavé objekty. Mohutný kamenný pomník, ozdoben polskými státními symboly, s orlicí na vrcholu a v barvách státní vlajky (obr. 1). Nápis umístěný ve středu monumentu oslavuje - „Čest polským hrdinům padlým v období II. sv. války 1939-45“. Nutno podotknout, že pomník v minulosti nesl jména občanů Gierałtowa německé národnosti padlých v I. sv. válce. Předělán byl patrně v období minulého režimu. Jen pár metrů odsud je u kmene starého dubu položen žulový balvan, do nějž jsou vytesány letopočty 1813-1913 (obr. 2). Po obou stranách jsou znázorněny vavřínové ratolesti, jako symbol slávy. Kámen je nepochybně spojen s tažením Napoleonových vojsk, jelikož podobných památek je v okolí několik. Např. v nedalekém Godzieszówě najdete starý, „kamenný stůl Napoleonův“ (obr. 3). Podle pověsti u něho poobědval sám slavný vojevůdce při návratu z Moskvy. V současné době je umístěn těsně u plotu v zahradě domu čp. 131, při silnici A4 ze Zgorzelce do Wrocławu. Jeho původní místo bylo na protější straně silnice, kde stál na kruhovém pahorku ve skupině stromů. Na dohled odsud je sousední ves

Wykroty, již protéká stejnojmenný potok Wykrotnica. Obec byla založena Lužickými Srby na přelomu 10. a 11. století a je tak jednou z nejstarších vsí v okolí. Tažení napoleonských vojsk se nevyhnulo ani této obci, v domech vesničanů bylo nakvartýrováno tisíce vojáků. Po II. sv. válce, když 19. 2. 1945 obec obsadila sovětská vojska, byla na čas přejmenována na Waldów. Kostel sv. Michala a sv. Anny stojí na místě první stavby, zmiňované již kolem roku 1200. První velkou přebudovou kostel prošel roku 1550 a po dalších úpravách v letech 1774-77 dostala svatyně nynější podobu. Zdi kostela se pyšní několika zachovalými náhrobními epitafy, z nichž nejstarší je z roku 1559 a patří bývalému majiteli Abrahamu von Gersdorf. V zadní části starého hřbitova, téměř u plotu, je umístěn osamocený náhrobek poutavého tvaru (obr. 4). Na stojaté desce je znázorněna plačící žena sedící na skále. Do ležící kamenné části ve tvaru rakve je zvětšen text, místy již obtížně čitelný, jehož obsah hlásá, že zde odpočívá dědička místních majetků Kristina Helena Tugendreich von Gersdorf, zemřela 17. června 1796, manželka poradce starosty zgorzeleckého okresu Ernesta Gottlieba Kiesewettera z Wykrot. Nápis pod stříškou hlásá – „Sie ist in ruhe – Wir sind in tränen“ (volně přeloženo – „Ona je v klidu – my jsme v slzách“). Před kostelem, v parčíku, stojí novodobý pískovcový monument k 25. výročí návratu slezských zemí k Polsku. V horní části obce stojí torzo osmibokého zahradního pavilonu z roku 1739 (obr. 5). Park anglického stylu, který ho obklopuje, byl založen v polovině 19. století. Dnes málo udržovaný park obsahuje 101 stromů chráněných státem. V jejich zeleni je ukryt mohutný smírčí kříž ze 14. století s vytesaným oštěpem

(obr. 6). Jiný smírčí kříž najdete o pár kilometrů dál na východ, v obci Czerna, u autobusové zastávky (obr. 7). Ve středu obce, naproti kostelu sv. Stanislava biskupa (ve zdech kostela jsou uvedena data vzniku kostela a poslední renovace 1730 a 1984), stojí památník obětem I. sv. války ve tvaru malé kaple (obr. 8). Na postranních stěnách jsou uvedena jména hrdinů s daty jejich úmrtí. Mnohé texty v němčině však za minulého režimu, rukou nenechavého vandala, vzala za své. Severně od Nowogrodzce leží obec Zebrzydowa, po II. sv. válce nakrátko Szklarowice. Staronový kostel Povýšení Svatého Kříže stojí na místě původního z roku 1346 (obr. 9). Roku 1427 lehl popelem, což měla na svědomí husitská vojska. Znovu postavená budova vzplála ještě jednou 22. 11. 1745, zůstala pouze věž z roku 1606. Předválečná podoba pocházela z let 1746-49. V roce 1946 byla svatyně opět zničena. Nynějšího moderního vzhledu se kostelu dostalo v 80. letech 20. století. Staříčká věž, jako jediná, všechny pohromy přestála dodnes. Ze starého chrámu je zachováno několik epitafů, které byly umístěny na starém hřbitově. Nad klenutým vchodem do

7

8

9

10

věže jsou vsazeny dva erby z počátku 17. století (obr. 10), patří dědicům zdejších majetků a zároveň zakladatelům oné věže, rodu von Zedlitz a von Schöneich. Pod erby, do horní části klenby, je vytesán letopočet 1606, jenž symbolizuje datum, kdy Fabian von Schöneich a Helena von Zedlitz vstoupili do stavu manželského. Věž tak možná byla postavena jako dík církvi. Na boční stěně věže najdete malou kameninovou destičku z 19. století upomínající pastora Friedricha Julia Dehmela (obr. 11). Ještě než se budeme přesouvat směrem na jih, dovoluji si malou zastávku v obci Zabłocie. Na křižovatce silnic naproti zastávce autobusu, v zahradě domu, je v živém

plotě dobře ukryt malý smírčí kříž (obr. 12). Pozor! Není vidět ze silnice. Další dva objekty stejného typu najdete v povodí říčky Iwnice v obci Milików (obr. 13). Jsou umístěny na okraji zahrady u domu čp. 145, pár metrů pod břehem silnice, rovněž za živým plotem. Je třeba si dovolit majiteli, v blízkosti křížů je totiž uvázán velký pes. Starou ves Miliaków založil kníže Jindřich I. Bradatý a po II. sv. válce nesla do roku 1947 pojmenování Książkowice. Torzo jiného kamenného kříže je vsazeno do opěrné zdi na severním okraji obce Gościszowa

(obr. 14), další takový je umístěn ve středu obce na křižovatce silnic v sousedství bohatě zdobených božích muk (obr. 15). Na protějším břehu Gościszówského potoka na zarostlé stráni nad silnicí je postaven starodávňý pískovcový pranýř z dob majitelů rodu von Warnsdorffů. Dvouapůlmetrový sloup je zakončen ozdobnou helmicí (obr. 16). Zachovány jsou rovněž řetězy a kovové úchyty, jimiž byl odsouzenec spoután. První stavba kostela Matky Boží Częstochowské (dříve Matky Boží a Jana Křtitele), je datována do let 1200-1250 a je tak jednou z nejstarších sakrálních staveb v západních Sudetech. Budova byla v průběhu staletí několikrát přebudována až do dnešní podoby. Z původního kostela je dochován jen půdorys. Poblíž kostela najdete další z památek na tažení Napoleonových vojsk (obr. 17). Nedaleko stál také evangelický kostel (obr. 18). Základní kámen k němu byl položen 8. 4. 1754 a v následujícím roce dokončen. Na první adventní neděli 1755 byl otevřen pro veřejnost. Naproti dnešním ruinám svatyně stojí mohutný pomník, věnovaný obětem francouzsko-pruské války v letech 1870-71 a obětem I. sv. války. Monu-

ment si z velké části zachoval původní podobu, avšak obdélníkové desky se jmény německých vojáků byly přemalovány a na místě železného kříže dnes stojí postava Panny Marie. V ruinách se dnes ocitá i nejslavnější dominanta Gościszowa. Je jí bývalý zámek budovaný převážně z pískovce. Poprvé je zmiňován jako dvůr - „Hof Goswindsdorf“ v předávací listině Jindřicha I. Javorského z roku 1318, kdy dvůr spolu s obcí přenechává rytíři Gebhardovi von Querrenfurtovi. Největších stavebních změn hrad dosahuje za majitele Kaspara von Warnsdorfa. Po jeho smrti zadluženou usedlost dědici prodali rodu von Bibian-Modlau. V 19. století Egon von Schönberg, se svou ženou z rodu Bibian-Modlau, provedli generální opravu a založili anglický park. Rezidence tak získala mnoho na své kráse a stala se jednou z nejkrásnějších v celém Slezsku. Zdi půvabné stavby ukrývaly mnohé cennosti, zejména pak zámecká knihovna, v níž byly uschovány opravdové skvosty. Mezi starými knihami, cennými listinami, dopisy a rukopisy se nacházel obzvláště vysoce ceněný soubor spisů astronoma Mikoláše Koperníka. Za II. sv. války poslední majitel Friedrich Karl von Eggeling, známý pro své antifašistické přesvědčení, za což byl šikanován a opakovaně vyslýchán gestapem, poskytoval úkryt politickým a antinacistickým aktivistům. Byl mezi nimi i Theodor Heuss, který v letech 1949-59 spravoval úřad prvního prezidenta NDR. Zdálo se, že zuřící válečná vřava nemůže narušit mír nad Gościszowem, cennosti jsou tedy v bezpečí a není třeba je nikam přemísťovat. Stejného názoru byl i dolnoslezský prof. Günther Grundmann, který na zámku uschoval část svých sbírek. Opak se stal pravdou. V lednu 1945 dosáhla sovětská vojska území u řeky Wisły, v únoru obsadila Lubaň s okolními městy a 12. 2. 1945 zabrala Gościszów. Sověti obsadili spojovací železniční trať, významné pro německé vojsko. Němci se v půli března chystali k odvetnému útoku, jehož cílem bylo opětovné získání kontroly nad železnicí. Útočící letadla Luftwaffe a německé dělostřelectvo ničilo ruské pozice v Gościszowě. Střely zničily zámek a následný požár dílo zkázy dokonalo. Plameny zničily i sousední evangelický kostel, v jehož depozitáři byla ukryta část sbírek Pruské Zemské knihovny

v Berlíně. V nenávratnu, tak zmizely poklady ukryté v zámecké knihovně i s Koperníkovými spisy. Podle jiné verze hrad válečnou vřavu přežil a vypálen byl až po ukončení vojenských akcí skupinou Werwolfu nebo Rudoarmějců, kteří hrad nejdříve vyloupili a zničili. Jiní tvrdí, že se Rusům podařilo cennosti z hradu odvézt neznámo kam, v únoru ještě před německým protiúderem. O pár kilometrů jihozápadně nad potokem Stružka, leží ves Mściszów. Ani tato místa nebyla ušetřena krvavých bojů mezi německými

19

a ruskými vojsky. Do II. sv. války v obci stály dva kostely. Starší katolický, zasvěcen sv. Jiří (obr. 19) byl postaven roku 1501, přestavován v 17. a počátkem 18. století. Roku 1945 byl zničen probíhajícími boji II. sv. války. Dnes je udržován jako zřícenina. Součástí hřbitovní zdi je historická vstupní brána z roku 1655. Po její levé straně jsou pod lípou umístěny tři smírčí kříže, z nichž jeden slouží jako podstavec pod soklem svatého kříže (obr. 20). Smírčí kříže údajně pocházejí z nedaleké Olszyny. Po pravé straně brány je postaven nový vysoký kříž Milenia. Na dohled odsud stojí druhý svatostánek, zasvěcený Seslání Ducha Svatého, dříve protestantský. Postaven byl v letech 1806-11 na místě původní dřevěné modlitebny z roku 1742. V letech 1947-50 byl upraven pro potřeby katolických věřících. Před kostelem v blízkosti kovové zvonice stojí pískovcový monument na památku obětí z válek francouzsko-pruské 1870 a I. sv. války. Blíže k Lubani leží rozsáhlá ves Radośtów, v jejíž střední části, před kostelem Tří Králů, stojí plastika sv. Jana z Nepomuku z roku 1718 (obr. 21). Na první pohled je patrné, že světcova hlava je dodělaná dodatečně, asi o ní v minulosti přišel. Do zadní části podstavce je do pískovcové desky zanesen text, oznamující tragickou smrt majitele nedaleké Uniegoszcze, Jindřicha von Nostitze, kterého v roce 1643 zavraždili chorvatští vojáci. Původně památka stávala na místě činu, kdesi v polích pod Uniegoszczem. Směrem k horní části obce stával ještě druhý kostel. Roku 1742 získali protestantští věřící od pruského krále Fridricha II. povolení na stavbu vlastního sboru. Roku 1776 byla modlitebna dokončena. Jediné co se z něho dochovalo do našich dnů je zvonice z roku 1878, stojící v sousedství moderní budovy fary (obr. 22). Na protější straně na okraji bývalého parku, můžete shlédnout v zeleni zarostlé torzo paláce, vybudovaného rodem von Nostitz koncem 16. století (obr. 23).

Zdroj:

- *Wędrówki po dolinie rzeki Kwisy-Przewodnik turystyczny*
- *Informační tabule umístěné v terénu*
- *Skarby Śląska-Robert Primke, Maciej Szczerepa, Wojciech Szczerepa*
- *Dolina rzeki Kwisy-Waldemar Bena, Andrzej Paczos-Lubań 2000*
- *Karkonosze 3/2007- Pręgierze, miejscabólu i hańby-Szymon Wrzesiński*
- *www.nowogrodziec.pl*

Pro časopis Patron zpracoval a nafotil: Jiří Pavelka

22

23

Patron

Informace přátel drobných památek
Jizerských hor č. 4/2011 (22. ročník)

Vydává spolek PATRON, občanské sdružení se sídlem: Jiřetín pod Bukovou 104, Albrechtice v Jizerských horách, PSČ 468 43, IČO-64669807, bankovní spojení Fio banka Jablonec n. Nis., číslo účtu: 2900124622/2010, www.spolekpatron.bdnnet.cz, šéfredaktor: Günter Menzel, vydávání občasníku PATRON je povoleno OkÚ – Jbc – 941/34, výtisk je neprodejný a slouží výhradně pro vnitřní potřebu sdružení a jeho členů! Příspěvky, články a fotografie do dalšího vydání zašlete nejpozději do 3. 3. 2012 na adresu: Günter Menzel, Na Skřivanec 552, 460 15 Liberec 15 nebo [mailem: gmenzel@volny.cz](mailto:gmenzel@volny.cz)

Grafická úprava a tisk:

reklama-4u.cz
reklamní agentura

e-mail: info@reklama-4u.cz
www.reklama-4u.cz